

VÄGLEDNING

Checklista demens – biståndshandläggning

Checklistan är ett arbetsredskap och ett hjälpmedel i biståndshandläggarens arbete. Den följer Socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom. I slutet av vägledningshäftet finns fördjupningstips.

Checklistan omfattar åtta olika områden som beskrivs mer ingående i denna vägledning. Den kan användas som komplettering till befintliga kartläggnings- och bedömningsinstrument.

Tecken på att en person kan ha kognitiv svikt eller en demenssjukdom kan vara att han eller hon: har svårt att minnas datum och tider, upprepar sig, har många minneslappar, glömmer ord, har gammal mat eller lite mat i kylan, klär sig slarvigt och ser kanske lite ovårdad ut, har svårt att hitta ord, har svårt att hitta även i välkända miljöer, har svårt att hålla tråden och att koncentrera sig en längre stund.

TIPS ATT TÄNKA PÅ

- ⊙ Checklistan kan användas som ett stöd eller en egenkontroll vid kontakter med personer som har en demenssjukdom/kognitiv svikt samt deras anhöriga.
- ⊙ Checklistan kan fungera som ett underlag och en komplettering till utredning samt som ett stöd för att följa de nationella riktlinjerna (Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom 2017, Socialstyrelsen).
- ⊙ Läs aktuell genomförandeplan samt övrig relevant dokumentation för personen innan checklistan fylls i.
- ⊙ Besvara de frågor som berör personen. Vid tveksamhet kan följdfrågan "Varför inte?" vara ett stöd för att tydliggöra situationen.
- ⊙ Längst bak i checklistan dokumenteras planerade åtgärder och uppföljningar.
- ⊙ **Tips i mötet med en person som har kognitiv svikt eller en demenssjukdom!**
 - Personens känslor är alltid sanna, bekräfta känslorna.
 - Dela känslan och dela problemet, vid behov avled uppmärksamhet mot något annat.
 - Ta inte strid utan stärk självkänslan.
 - Varje möte är ett nytt möte.
 - Varje fråga (även för tionde gången) är ny för personen.
 - Undvik ordet nej.
 - Försök att ta det lugnt i mötet var extra ödmjuk och vänlig.
 - Tänk på att personer med kognitiv svikt kan svara nej om de inte förstår frågan eller har bristande sjukdomsinsikt.

Checklista demens Biståndshandläggning är framtagen av **Svenskt Demenscentrum** i samarbete med **Biståndsenheten Äldreomsorg, Kungsholmens stadsdelsförvaltning**.

Här följer en kort beskrivning av de områden som checklistan tar upp. Hit kan du återvända för att få hjälp om du fastnar på någon fråga. Behöver du ytterligare vägledning se fördjupningstips om riktlinjerna, demens och olika kvalitetsregister på sista sidan.

1. Aktuell situation

Demenssjukdom leder till att kognitiva och fysiska förmågor successivt försämras och att behovet av vård och omsorg ökar över tid. En person med demenssjukdom får ofta svårigheter att både uttrycka sina behov och förstå information. Hon eller han får successivt svårare att självständigt klara aktiviteterna i den dagliga livsföringen. Ofta saknas sjukdomsin- sikt. Du som biståndshandläggare bör erbjuda en regelbunden uppföljning av situationen så att vård- och omsorgsinsatserna kan justeras och individanpassas efter hand.

2. Diagnos och hjälpmedel

För att få tillgång till kommunens insatser särskilt riktade till personer med demenssjukdom, t.ex. dagverksamhet eller korttidsvård, är det viktigt att om möjligt få en diagnos ställd av en läkare. Inledningsvis gör husläkarmottagningen en basal demensutredning. Vid behov kan en utvidgad minnesutredning göras på en minnesmottagningen som har specialistkompetens. Det är viktigt att så tidigt som möjligt informera den enskilde samt anhöriga om vikten av att genomgå en minnesutredning. En diagnos kan även ge större möjligheter att få tillgång till rätt hjälpmedel. Ett tidigt användande av hjälpmedel ökar möjligheten att kunna hantera dessa även senare i sjukdomsförloppet.

3. Kommunikation och motivering

En person med demenssjukdom har juridisk rätt att företräda sig själv men du som biståndsbedömare har skyldighet att meddela Överförmyndarnämnden om du ser ett behov av god man eller förvaltare. Det finns även olika former av fullmakter som kan bli aktuella i kontakten med biståndshandläggare. En ansökan om vardagliga insatser, t.ex. hemtjänst, kan i vissa fall en anhörig göra för personen (2017:311 FB). Det är viktigt att du som biståndshandläggare så tidigt som möjligt informerar den enskilde och anhöriga/närstående om möjligheten att skriva en fullmakt ("vanlig fullmakt" eller framtidsfullmakt). En fullmakt kan bara skrivas så länge personen själv kan förstå innebörden av dokumentet. ➡

Genom att anpassa bemötandet och kommunikationen efter hur personen upplever sin situation kan man öka förutsättningarna för en god kontakt. Vid första mötet är det bra att avsätta extra tid. Det är viktigt att inte stressa. I vissa fall behöver det första mötet mest vara till för att skapa en kontakt. Om personen är tveksam till att ta emot hjälp trots ett tydligt hjälpbehov kan man t.ex. berätta om insatser som ett erbjudande om hjälp med sådant som personen upplever är tungt eller svårt. Återkom och försök igen om personen inte vill ha hjälp just nu. Man får ofta börja försiktigt med att försöka få personen att ta emot den viktigaste hjälpen. Hembesök tillsammans med anhörig och/eller t.ex. en arbetsterapeut som kan erbjuda hjälpmedel (fysiska eller kognitiva) och/eller en distriktssköterska kan vara en bra ingång.

4. Samverkan och Samordnad Individuell Plan (SIP)

Om behov finns att samverka med andra aktörer eller vårdgivare, och personen samtycker, kan du (eller någon annan) kalla till ett SIP-möte (samordnad individuell plan). Till ett SIP-möte kan t.ex. hemtjänstpersonal, distriktssköterska, arbetsterapeut, sjukgymnast eller dietist bjudas in. Den enskilde vill kanske också ha en eller flera närstående eller anhöriga med på mötet. Vid mötet upprättas en samordnad individuell plan – SIP. Planen ska sedan regelbundet följas upp. Syftet med SIP är att ge ökat inflytande och delaktighet för den enskilde i planeringen och genomförandet av sin vård och omsorg. En SIP:s syfte är också att förbättra samordningen så att en person får den hjälp han eller hon har behov av och rätt till. Den ska också tydliggöra ansvaret mellan olika huvudmän.

5. Aktiviteter i den dagliga livsföringen

Vid demenssjukdom påverkas förmågan att självständigt utföra aktiviteter i det dagliga livet. Om personen med demenssjukdom får rätt stöd och förutsättningar, ökar chansen att personen kan behålla sina förmågor längre. Genom att delta i aktiviteter både i och utanför det egna hemmet kan funktioner bevaras längre och personen får möjlighet till stimulans på flera olika sätt.

6. Mat och måltider

Undervikt och näringsbrist är vanligt vid demenssjukdom. Personer med demenssjukdom kan ha svårt att tolka och förstå hur och vad de ska äta. Det är därför viktigt att se över måltidsmiljön så att rätt stöd under måltiderna kan ges.

En positiv måltidsupplevelse ökar möjligheten för personen att tillgodogöra sig serverad mat och dryck, vilket bibehåller, främjar och stärker hälsotillståndet och välbefinnandet.

7. Beteendemässiga och psykiska symptom vid demenssjukdom (BPSD)

Nio av tio personer med demenssjukdom uppvisar under sjukdomsförloppet någon form av beteendemässiga symptom, t.ex. oro, rastlöshet, aggressivitet, skrik, vandrande eller apati. Det kan även uppstå psykiska symptom som hallucinationer, ångest eller depression. Dessa beteendemässiga och psykiska symptom vid demenssjukdom förkortas ofta BPSD. Symptomen kan bero på nedsatt förmåga att kommunicera, otrygghet, smärta, brist på stimulans och meningsfulla aktiviteter eller att omgivningen ställer för höga eller för låga krav på personen. Det är viktigt att ett samarbete sker med hälso- och sjukvården när svåra symptom uppstår då dessa ibland kan lindras av medicinering.

8. Stöd till anhöriga

När en person insjuknar i en demenssjukdom påverkas relationen med anhöriga och andra närstående personer. Anhöriga är en del av personens liv och historia och det är därför viktigt att deras kunskaper och kännedom om personen tas till vara. En del anhöriga påverkas starkt av sin närståendes demenssjukdom och riskerar att försumma sina egna behov vilket i längden kan leda till ohälsa.

FÖRDJUPNINGSTIPS

Socialstyrelsens hemsida: www.socialstyrelsen.se

Sök på nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom.

Svenskt Demenscentrum är ett nationellt kompetenscentrum som samlar och sprider kunskap och information.

Kostnadsfria webbutbildningar som bygger på Socialstyrelsens nationella riktlinjer

Demens ABC och Demens ABC plus Biståndshandläggare m.fl.

Nollvision – för en demensvård utan tvång och begränsningar. Ett utbildningspaket med webbutbildning, handbok, anhörigskrift, mobilappar samt verktygslåda.

Läs mer om våra kostnadsfria webbutbildningar på www.demenscentrum.se

Kvalitetsregister:

Svenska Demensregistret (SveDem) är ett nationellt kvalitetsregister. Syftet med registret är att förbättra kvaliteten på demensvården i Sverige. Läs mer på: www.svedem.se

Kvalitetsregistret BPSD (Beteendemässiga och psykiska symptom vid demenssjukdom)

ger stöd till struktur i arbetet vilket kan minska orsaken till symptomen.

Läs mer på: www.bpsd.se

Senior Alert är ett register där riskbedömningar, åtgärder och resultat dokumenteras inom fall, undernäring, trycksår och munhälsa. Läs mer på: www.senioralert.se

Svenska Palliativregistret är ett register för att förbättra vården i livets slutskede. Läs mer på www.palliativregistret.se

Intresseorganisationer:

Demensförbundet är en förening för personer med demenssjukdom och deras anhöriga, och har lokala demensföreningar i landet. Läs mer på: www.demensforbundet.se

Alzheimer Sverige är både en patient- och anhörigförening med lokalföreningar runt om i landet. Läs mer på: www.alzheimersverige.se

Boktips:

Guiden, en populärvetenskaplig version av riktlinjerna för det praktiska vård- omsorgsarbetet inom äldreomsorgen.

Komplement till webbutbildningarna Demens ABC plus:

I serien **Om demenssjukdom** finns böcker för bl.a. biståndshandläggare, särskilt boende, hemtjänsten och anhöriga.

En bok för dig med demenssjukdom

Alla böcker kan laddas ner kostnadsfritt eller köpas i webbshopen på:

www.demenscentrum.se